

6. Шаграева О.А. Детский практический психолог: программы и методические материалы: учеб. пособие для студ. высш. пед. учебн. Заведений. Москва: Академия, 2001. 256 с.
7. Шулигіна Р.А. Гуманізація навчально-виховного середовища в сучасних умовах розвитку освіти. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання. Зб. наук. праць* / За заг. ред. акад. АПН України Євтуха М.Б., укл. О.В. Михайличенко. Суми: ВАТ «Сумська обласна друкарня», видавництво «Козацький вал», 2007. Вип. 34. С. 148-151.

Зарицька Є.С.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ З МАТІР'Ю, КАРТИНА СВІТУ ТА САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ В РАННІЙ ЮНОСТІ

Актуальність проблеми. В сучасній психології більшість дослідників поділяють точку зору про визначальний вплив на розвиток дитини в перші роки життя емоційного зв'язку з матір'ю та продовжують дослідження заради обґрунтування та змістовного визначення різноманітних онтогенетичних наслідків [1-10]. Значення емоційного зв'язку з матір'ю та самої постаті матері представлено в теорії прив'язаності, що запропонована психологом Джоном Боулбі [1; 2; 7; 8]. Метою нашого дослідження є аналіз поглядів на проблему прив'язаності та впливу типу прив'язаності на змістовні аспекти психічного розвитку, які до цього часу не охоплені дослідженнями.

Виклад основного матеріалу.

Теорія прив'язаності — це психологічна модель розвитку особистості, її потенціалу та міжособових стосунків, в якій механізми розвитку розглядаються закономірними ефектами типу прив'язаності між дитиною та матір'ю, що встановлюється за короткий період від моменту народження дитини.

Під прив'язаністю в контексті нашого дослідження розуміють психологічний зв'язок з матір'ю, який утворюється у перші роки життя та

на основі якого розвиваються особистісні, інтелектуальні та творчі властивості і, в першу чергу, здатність встановлювати та розвивати стосунки з іншими людьми в подальшому житті. Зрозуміло, що подібним чином на малюка можуть впливати не тільки матір, а й та доросла особа, яка виступає в ролі матері, або просто дорослий, який відповідально та повноцінно піклується про дитину. Сформована прив'язаність проявляється в подальшому житті в контексті всієї системи життєдіяльності особистості.

Ми вважаємо, що *стосунки однієї людини до іншої характеризуються прив'язаністю* в тому випадку, якщо вони мають специфічні властивості, до яких відноситься прагнення до близькості, яка захищає від вразливості та породжує почуття захищеності, безпеки та благополуччя. Тож, прив'язаність означає, що людина прагне встановити контакт з оточуючими, розвиває з ними стосунки в широкому контексті соціальних ситуацій, здобуває та підтримує на цій основі почуття необхідної їй гармонії.

Більшість дослідників проблеми переконують, що скоріше за все тенденція до утворення прив'язаності задана генетично і формування її починається практично з народження дитини, однак це деякою мірою тривалий процес [1; 2; 7; 8]. На нашу думку, процес відзначається зумовленням та закономірною появою сукупності особистісної, когнітивної та діяльнісної феноменології. В залежності від умов виховання та відносин з матір'ю, перш за все чутливості матері до потреб дитини, її ніжності, турботливості, материнського таланту утворюються певні **типи прив'язаності** [3; 4; 5; 6; 9; 10].

У теорії прихильності Дж. Боулбі та М. Ейнсворт заслуговує на увагу поняття «*внутрішня робоча модель*», яка являє собою своєрідну єдність себе та іншого. Завдяки цій єдності дитина усвідомлює себе через ставлення до неї близького дорослого. Утворена внутрішня модель стає її

внутрішнім надбанням, що дає їй базове самовідчуття, яким зумовлюється сприймання навколишнього світу та тип відносин із світом. Тож розвиток прив'язаності може створювати наступні типи відносин із світом, в контексті яких формується феноменологія картини світу, смислоутворення, та, на цій основі, аспекти самоактуалізації, особливо в ранньому юнацькому періоді життя.

Надійний тип прив'язаності. Для дітей із надійним типом прив'язаності характерна впевненість у постійній доступності та «відгукуваності» близького дорослого. Дбайливий та уважний до потреб дитини дорослий забезпечує надійну базу для досліджень світу, і дитина радо пізнає навколишнє. Надійний тип **прив'язаності** зумовлений почуттям безпеки та довіри до дорослого. Дитина усвідомлює користь такої взаємодії, вчиться досягати її з іншими в майбутньому. Це найблагополучніший варіант розвитку для особистості.

Амбівалентний тип прив'язаності. Діти цього типу прив'язаності найчастіше перебувають у спілкуванні з дорослим, який не завжди фізично присутній або ж реагує на дитину непередбачуваним чином. Як наслідок, дитина переживає труднощі в пізнанні навколишнього світу, світ її лякає. Дитина з таким типом прив'язаності буде стандартно досліджувати небагато, часто насторожено ставитися до чужих, навіть в умовах присутності дорослого, який про неї піклується. Такі реакції (прояви безпорадності або гніву) є відповіддю на непередбачуваний стиль догляду по відношенню до значущого дорослого. Дослідження переконують, що до утворення амбівалентного типу схильні діти з негативним досвідом дитинства. В подальшому житті особи з амбівалентної прив'язаністю переживають труднощі у підтримці стосунків у зрілому віці.

Уникаюча прив'язаність. Діти з таким типом прив'язаності спілкуються з дорослим, який часто нечутливий до її сигналів або демонструє яскраве їх неприйняття. Дитина із часом навчається

пригнічувати свої емоції, знаючи, що вони не бажані. Дитина, відповідно, уникатиме або ігноруватиме значущого дорослого, буде демонструвати беземоційне ставлення до всього. Дитина мало цікавитиметься навколишнім незалежно від того, хто знаходиться поруч з нею. Така поведінка дітей тривалий час оцінювалася як загадка. Згодом дослідники Ейнсворт і Белл припустили, що, ймовірно, незворушна (унікаюча, беземоційна) поведінка дитини насправді є маскуванню горя. Ця гіпотеза, згодом була підтверджена: якщо мати чи значущий дорослий зазвичай холодні з дитиною, вона боїться бути знехтуваною, тому не виявляє емоцій, надміру стримана.

Дезорганізована прив'язаність. Діти з таким типом прив'язаності — це передусім діти батьків, які пережили і переживають психологічні травми. В сприйнятті дитини такі батьки непередбачувані у своїй поведінці, тож діти з ними не можуть почуватися в безпеці. Як наслідок у них формується амбівалентне бажання одночасно як наблизитися до дорослого, так водночас втекти від нього. У цьому випадку високий ризик того, що діти можуть зазнати в такому суперечливому контексті травми і стати подібними до своїх батьків. **Дезорганізований тип** формується у дітей, чий батьки не виявляють чуйності і не задовольняють їхні потреби у турботі. Також цей тип зазвичай фіксують у дітей, які зазнали жорстокого поводження та насильства з боку дорослих.

Мета дослідження. Для подальшого розуміння проблеми необхідно проаналізувати вплив раннього досвіду стосунків із матір'ю на змістовні аспекти особистісного розвитку: картина світу, смислоутворення, базові переконання, самоактуалізація. В контексті теорії прив'язаності така феноменологія досліджена недостатньо.

Гіпотези дослідження.

1. Тип прив'язаності, який формується на першому році життя, задає напрямки розвитку особистості протягом усього онтогенезу: емоційна та

поведінкова динаміка у відносинах, індивідуальні відмінності змістовних особистісних утворень: картина світу, смислоутворення, базові переконання, динаміка та напрями самоактуалізації.

2. На основі первинної внутрішньої робочої моделі вибудовуються ціла множина інших внутрішніх моделей, що стають відносно стабільними і виступають варіативним відображенням ранніх переживань, які містяться в базовій моделі.

2. Лише надійний емоційний зв'язок із матір'ю в ранньому дитинстві сприяє цілісній соціально орієнтованій картині світу, позитивному смислоутворенню, змістовним обґрунтованим базовим переконанням та процесам самоактуалізації.

Висновки.

Таким чином, аналіз теорії прив'язаності та проведених досліджень свідчить про те, що в психології інтерес до проблеми залишається високим і спрямовується на онтогенез в цілому. Результати різнобічних досліджень дозволяють вважати, що прив'язаність, сформована в дитинстві може бути підставою різних типологічних варіантів здійснення онтогенезу, а сформовані типи прив'язаності задають своє особливе коло особистісної, когнітивної та діяльнісної феноменології.

Перспективи дослідження. Отримані результати на етапі теоретичного аналізу проблеми свідчать, що вплив, який здійснює емоційний контакт дитини з матір'ю в перші роки її життя на розвиток особистості, є суперечливим. Існують неоднозначності у визначенні того, чи залишається стиль прив'язаності сталим на все життя, чи дійсно визначає усю подальшу взаємодію зі світом. Дослідження дадуть відповіді на окреслені загадки прив'язаності.

В контексті нашого розгляду важливо підкреслити наступне, будучи важливішою за інші, реалізована потреба в прив'язаності не дає гарантій ідеального виховання, однак вона створює для нього необхідні умови.

Привабливість теорії прив'язаності в тому, що вона мовою почуттів та емоцій презентує найсуттєвіші закономірності та механізми психічного розвитку особистості. Окрім того, теорія прив'язаності, на нашу думку, дає абсолютно новий погляд на стосунки між матір'ю та дитиною з точки зору самої дитини. Прив'язаність дозволяє розглянути вітальність та розвивальний, наснажуючий тип цих взаємин очима дитини, так само як і катастрофу їх втрати.

В подальших розвідках типів прив'язаності відкриваються можливості практичних рішень стосовно проблем виховання та психологічної допомоги в ранній юності та розробки програм підтримки молодих людей у переживанні особистісних катастроф самоактуалізації.

Список використаної літератури

1. Боулби Дж. Привязанность. — М.: Гардарики, 2003. — 480 с.
2. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей. — 2-е изд. — М.: Академический проект, 2006. — 240 с.
3. Бурменская Г. В. Привязанность к матери как основание типологии развития // Вопросы психологии. 2002. № 2. — С. 5—35
4. Бурменская Г.В. Мировосприятие детей с разными типами привязанности к матери // Вестн. Моск. Ун-та. Сер. 14, Психология, 2011. № 2. — С.21-35.
5. Григорова Т. П. Деструктивная привязанность как специфическая категория привязанности во взрослом возрасте // Вестник Костромского государственного университета им. Н.А.Некрасова. — 2015. № 21(1). — С. 148–152.
6. Чернобровкина В. А. Привязанность к близким взрослым и её влияние на развитие характера в дошкольном возрасте: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. психол. наук: 19.00.07 «возрастная и педагогическая психология» / В. А. Чернобровкина. — К., 1992. — 22 с.
7. Bowlby J. Attachment and Loss. V. I. Attachment. — New York, 1969. — 428 p.
8. Bowlby J. Attachment and Loss. V. II. Separation. — New York, 1973. — 444 p.
9. Bretherton, I. (2003). Mary Ainsworth: Insightful observer and courageous theoretician. Portraits of pioneers in psychology, 5, 317-331

10. Greenberg, Mark T.; Cicchetti, Dante; Cummings, E. Mark (eds.). Attachment in the Preschool Years: Theory, Research, and Intervention. Chicago: University of Chicago Press. pp. 121–60

Кінець Л. В.

ТИПОЛОГІЯ ПСИХОЛОГІВ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійні психологи у своїй діяльності відповідно до отриманої освіти спеціалізуються на певній області завдань. Типологія, яку ми пропонуємо, відступає від традиційних галузевих сфер діяльності та фокусується на компетенціях, ролі та особистості психолога в контексті професійної діяльності. В запропонованій типології ми розглядаємо взаємну психологічну підтримку та психологічну допомогу як універсальний вимір людського існування. Тобто виходимо з того, що психологи, коли надають професійну допомогу, діють використовуючи універсальні навички взаємодопомоги та підтримки, як і непрофесіонали. Основні навички та цінності, які реалізуються як психологами, так і непсихологами, є спільними для будь-якої діяльності в прагненні її ініціаторів спиратися на цінності та настанови з метою та при усвідомленій необхідності дотримуватися саме «психологічної» точки зору.

Незалежно від конкретної ситуації чи методології, концептуальної орієнтації, професійні психологи мають наукові уявлення про психіку, поведінку, роботу людського розуму. Тож безумовно в силу своєї освіти професійні психологи компетентніші за широкий загал, тобто справді знають психологію. Психологи зобов'язані спрямовувати інших на краще розуміння їхнього власного мислення та поведінки, розвивати вищі рівні розуміння, подолання та сприяти психологічному благополуччю. В реальному вимірі ми зустрічаємося з такими варіантами діяльнійшої результативності професійних психологів в контексті окреслених завдань.